

Länsstyrelsen i Jönköpings län

Insekter i Jönköpings län

-En sammanställning av intressanta fynd 2005

Länsstyrelsen i Jönköpings län

3/4 Insekter i Jönköpings län

- en sammanställning av intressanta fynd
2005

MEDDELANDE NR. 2005:44

Titel	Insekter i Jönköpings län- en sammanställning av intressanta fynd 2005
Fotografier	Niklas Johansson, Ellen Flygare, Mattias Lange, Pål Mernelius
Webbplats	www.f.lst.se
Kontaktperson	Niklas Johansson, Samhällsbyggnadsavdelningen. miljöövervakningen Länsstyrelsen i Jönköpings län, Direkttelefon 036-39 52 63, e-post niklas.johansson@f.lst.se
Meddelande	Nr. 2005:44
Kartmaterial	Översigtskartan (skala 1:250 000, röda kartan raster och vektor) © Lantmäteriet 2005. Ur GSD-Översigtskartan ärende 106-2004/188F.
ISSN	1101-9425
ISRN	LSTY-F-M—05/44--SE
Upplaga	110 ex.
Tryckt på	Länsstyrelsen, Jönköping 2004
Miljö och återvinning	Rapporten är tryckt på Svanenmärkt papper och omslaget består av PET-plast, kartong, bomullsväv och miljömärkt lim. Vid återvinning tas omslaget bort och sorteras som brännbart avfall, rapportsidorna sorteras som papper

© Länsstyrelsen i Jönköpings län 2005

Omslagsbild: överst till vänster: Ekoxe, överst till höger: Trumgräshoppa, underst till vänster: Vädd-sandbi, underst till höger: Åkerväddantennmal.

Denna publikation bör citeras som:

Johansson, N. Insekter i Jönköpings län- en sammanställning av intressanta fynd 2005. Länsstyrelsen i Jönköpings län. publ. nr. 2005:44

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
Inledning.....	5
Väddsandbi (<i>Andrena hattorfiana</i>) VU.....	7
Klubbspröta bastardsvärmare (<i>Zygaena minos</i>) VU.....	9
Trumgräshoppa (<i>Psophus stridulus</i>) EN.....	10
Läderbagge (<i>Osmoderma eremita</i>) NT.....	13
Ekoxe (<i>Lucanus cervus</i>) NT	15
Dagfjärilar	17
Slutord	19
Tack.....	19
Referenser.....	20

Sammanfattning

Jönköpings län utgör en del av det inre Götaland, en region för vilken kunskapen om insekters förekomst och utbredning är högst fragmentarisk. I denna rapport redovisas en del av den kunskapsinsamling och de projekt som utförts under sommaren 2005 med avseende på insekter. Länstäckande inventeringar har gjorts efter läderbagge, (*Osmoderma eremita*) och trumgräshoppa, (*Psophus stridulus*) medan nya uppgifter inkommit om flera förekomster av väddsandbi (*Andrena hattorfiana*), Ekoxe (*Lucanus cervus*) samt klubbsprötad bastardsvärmare (*Zygaena minos*). Sammantaget visar fynden att flera insektsarter har mycket svaga förekomster i Jönköpings län, men också att graden av förbiseende är stor när det gäller denna mångformiga och artrika djurgrupp.

Inledning

Insekter i Jönköpings län

Som ett led i arbetet med att bevara den biologiska mångfalden i Sverige arbetar länsstyrelserna och Naturvårdsverket med att ta fram åtgärdsprogram och genomföra åtgärder för bevarande av hotade arter och deras livsmiljöer. Åtgärdsprogrammen behandlar främst hotade arter för vilka arbetet med att bilda områdesskydd inte anses vara tillräckligt. Arbetet avses att pågå fram till 2010 och vid det laget skall det finnas 210 åtgärdsprogram som berör ca 500 arter och deras livsmiljöer. En stor del av den biologiska mångfalden utgörs av insekter och därför involverar ett flertal åtgärdsprogram hotade insekter och insektsmiljöer. En sammanställning av arbetet med hotade arter i Jönköpings län finns att läsa i rapporten ”Hotade arter i Jönköpings län 2004/2005-planering och genomförande av åtgärder meddelande 2005:24” (Blank 2005).

Götalands inland är till stor del utforskat vad det gäller insekter. Arbetet med hotade arter inom denna djurgrupp är därför inledningsvis ett arbete med att inhämta kunskap om arternas förekomst och utbredning i länet. Ett flertal inventeringar (t.ex. Andersson & Appelqvist 1987, Pettersson m.fl. 2005, Jonsson 2004), visar att det finns höga insektsvärden på många håll i länet, men också att många hotade insektsarter är hårt ansatta av habitatförstörelse genom storskaliga förändringar i jord- och skogsbruk. Äldre museimaterial och faunauppteckningar (von Porat 1913, Lagerberg 1911, Lindgren 1947, m.fl.) indikerar tråkigt nog att många av de arter som förr betraktades som utbredda i regionen idag troligen inte längre finns kvar i Jönköpings län. Detta gäller framförallt arter med ett starkt beroende av äldre tiders bruksformer.

Under 2005 har Länsstyrelsen i Jönköpings län inlett flera projekt som avser att öka kunskapen kring hotade insektsarters förekomst i länet. Omfattande inventeringar av vedskalbaggsfaunan har inletts i Skiröområdet i Vetlan-

da och ett par gammelekhagar i anslutning till Tranås.

På Skillingaryds skjutfält i Vaggeryd, och i Baskarps sand i Habo pågår inventeringar av gaddsteklar, en insektsgrupp vars utbredning i länet vi idag har mycket begränsad kunskap om. Resultatet av dessa inventeringar kommer att sammanställas under 2006. Förutom de här båda mer omfattande inventeringar har diverse småprojekt som rör kunskapsinsamling kring sällsyn- ta insekter och insekter som berörs av åtgärdsprogrammen utförts i länet, kunskap som redovisas kortfattat i denna rapport.

Fig 1. Ett litet vildbi på Skillingaryds skjutfält. Under 2005 har en inventering av skjutfältets gaddsteklar genomförts. Foto: Niklas Johansson

Rödlistan

Rödlistan upprättas av ArtDatabanken vid SLU i Uppsala. Rödlistan uppdateras vart femte år och den senaste versionen släpptes under våren 2005 (Gärdenfors 2005). På rödlistan klassificeras växter och djur i sex olika klasser beroende på hur deras status i Sverige anses vara.

RE-Regionally extinct- Försvunnen
CR-Critically endangered-Akut hotad
EN-Endangered-Starkt hotad
VU-Vulnerable-Sårbar
NT-Near threatened- Missgynnad
LC-Least concern- Ej Rödlistad

Förutom dessa klasser finns dessutom **DD-Data Deficient-Kunskapsbrist**, Arter som hamnat i denna kategori hör troligen hemma i någon av kategorierna CR, EN eller VU men det har inte funnits tillräcklig kunskap om utbredning och ekologi att bedöma arten mer ingående.

Fig 2. Inventeringar av vedlevande skalbaggar har inletts i Skiröömrådet och de preliminära resultaten visar att området bland annat har en mycket intressant hålträdslevande skalbaggsfauna. Bilden visar gamla ihåliga alar i en allé upp mot Vallby säteri.
Foto: Niklas Johansson

Väddsandbi (*Andrena hattorfiana*) VU

Väddsandbiet är en vildbiart som ingår i åtgärdsprogrammet för vildbin på torrängar. Arten är listad som sårbar på den svenska rödlistan och känd från ett femtiotal aktuella förekomstområden i Sverige (ArtDatabankens artfaktablad). Väddsandbiet är till skillnad från det socialt levande honungsbiet ett ensamlevande, solitärt bi. Arten är oligolektisk, d.v.s. samlar bara pollen från ett fåtal växter. I Jönköpings län är den troligen helt knuten till förekomst av åkervädd (*Knautia arvensis*), även om födosök även observerats på den i länet sporadiskt förekommande fältvädden, (*Scabiosa columbaria*) (ArtDatabankens artfaktablad).

Fig 3. Väddsandbi på blommande åkervädd. **Foto:** Niklas Johansson

I Sverige är för närvarande ca 290 arter av vilda bin kända och ca en tredjedel av dessa minskar mer eller mindre kraftigt och finns därför med på den svenska rödlistan. Många bin har drabbats hårt av minskningen av blomrika ängar och vägkanter. Flera av de mest hotade biarterna är liksom väddsandbiet oligolektiska och därför extra utsatta när blomrikedomen minskar.

Äldre fynd av väddsandbi finns från Skillingaryds skjutfält (1940-talet) och ett flertal platser öster om Vetlanda, till exempel, Nye, Korsberga och Bäckseda.

På senare år (2003) har förekomst även rapporterats från flera lokaler i Värnamotrakten samt två lokaler i den västra delen av Vetlanda kommun, se karta, fig. 5. Under 2005 noterades arten på 14 nya lokaler inom fyra geografiskt skilda områden, med en tyngdpunkt i Saljenområdet i Vetlanda kommun. Fynd gjordes även vid Boarp i Aneby kommun, Hult i Eksjö kommun och vid Åbonäs i Tranås kommun. Samtliga fynd av väddsandbin har gjorts i anslutning till andra projekt som t.ex. inventering av dagaktiva fjärlar.

Väddsandbiets artspecifika boparasit, väddgökbiet (*Nomada armata*), som är knutet till områden med ett nätverk av populationer av väddsandbi, har inte noterats i Jönköpings län sedan början av 1930-talet. Då gjordes ett fynd gjordes i närheten av Säbysjön i Tranås kommun. Med tanke på väddgökbiets habitatkrav borde det eftersökas i Stenbergaområdet. Tätheten av förekomster av väddsandbi i detta område har visat sig tillräckligt stor för att eventuellt fortfarande kunna hysa arten.

Fig 4. Gamla igenväxande slättermarker i Stenberga. Här finns samtliga rödlistade bastardsvärmare samt väddsandbi. **Foto:** Niklas Johansson

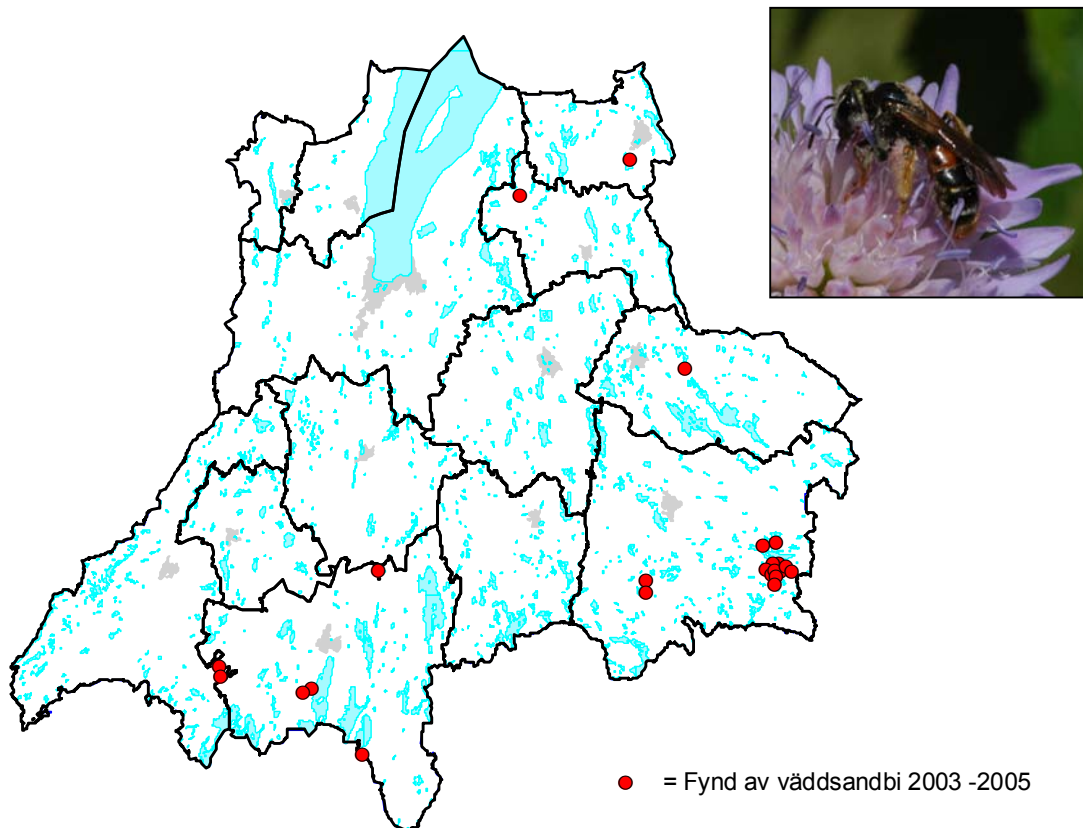

Fig 5. Fynd av vädssandbi, *Andrena hattorfiana*, i Jönköpings län 2003-2005.

Nyfynd öppnar för andra arter

Vädssandbiet är troligen en god indikator för biologiskt värdefulla torrängsmiljöer. Intressant är också att ett flertal av fynden kommer ifrån ett område i Vetlanda kommun där äldre uppteckningar visar att arten förekom frekvent för femtio år sedan. Det innebär att detta område har förutsättningar att hysa aktuella förekomster av andra skyddsvärda torrängsknutna sandbin som förut noterats i området bl. a. silversandbi, (*Andrena argentata*) VU, slättersandbi, (*Andrena humilis*) EN och fibblesandbi, (*Andrena fulvago*) NT har ökat.

Den rika tillgången på nektarväxter framför allt i gamla slättermarker ökar också möjligheten för att återfinna det stora och lilla fibblebiet (*Panurgus banksianus*) VU och (*P. calcaratus*) NT som även de noterats i området i historisk tid.

Fig 6. Akerväddantennmalen, *Nemophora metallica*, är ytterligare en insekt som är knuten till åkervädd. Den är rödlistad som sårbar, VU, på den svenska rödlistan och delar ofta habitat med vädssandbiet. Arten är känd från ett tiotal aktuella lokaler i Jönköpings län. Foto: Mattias Lange

Klubbsprötad bastardsvärmare (*Zygaena minos*) VU

Under 2005 har klubbsprötad bastardsvärmare (*Zygaena minos*) noterats på tre lokaler i de östra delarna av Vetlanda kommun. Arten är aldrig tidigare noterad i länet och fynden var därför mycket överraskande. Eftersom dessa biologiskt rika ängsmarker redan tidigare hade kända förekomster av de övriga fem arterna av rödlistade bastardsvärmarna innebär detta nu att samtliga av de sex rödlistade bastardsvärmarterna förekommer i området kring Saljen. På ett flertal av bastardsvärmarlokalerna förekommer också väddsandbiet som drar nytta av den rika nektar och pollenkälla som blommande åkervädd utgör.

Fig 7. Klubbsprötad bastardsvärmare delar habitat med väddsandbiet på flera platser i Stenberga socken. Stenberga är troligen ett av mycket få områden i Sverige där alla de rödlistade bastardsvärmarna fortfarande finns kvar. Klubbsprötad bastardsvärmare är aldrig noterad tidigare i Jönköpings län. **Foto:** Niklas Johansson

Fig 8. Smalsprötad bastardsvärmare, *Zygaena osterodensis*, är snarlik den nu upptäckta klubbsprötade bastardsvärmaren, men både de röda fälten på vingarna och fjärilen som helhet ger ett smäckrare intryck. **Foto:** Mattias Lange

Fig 9. Allmän metallvingesvärmare, *Adscita statures*, är den minsta svenska bastardsvärmaren. Arten förekommer sällsynt på igenväxande, blomrika ängsmarker och ses ofta födosöka på åkervädd och tistlar. **Foto:** Mattias Lange.

Förekomsten av de sex rödlistade bastardsvärmarna indikerar att dessa marker är av yttersta värde för de arter som är beroende av temporärt ohävdade blomrika ängsmarker, däribland många hotade bin och fjärilar.

Trumgräshoppa (*Psophus stridulus*) EN

Fig 10. Trumgräshoppa på Repperda äng. Arten har minskat mycket kraftigt och finns nu troligen bara på denna enda lokal i länet. **Foto:** Niklas Johansson.

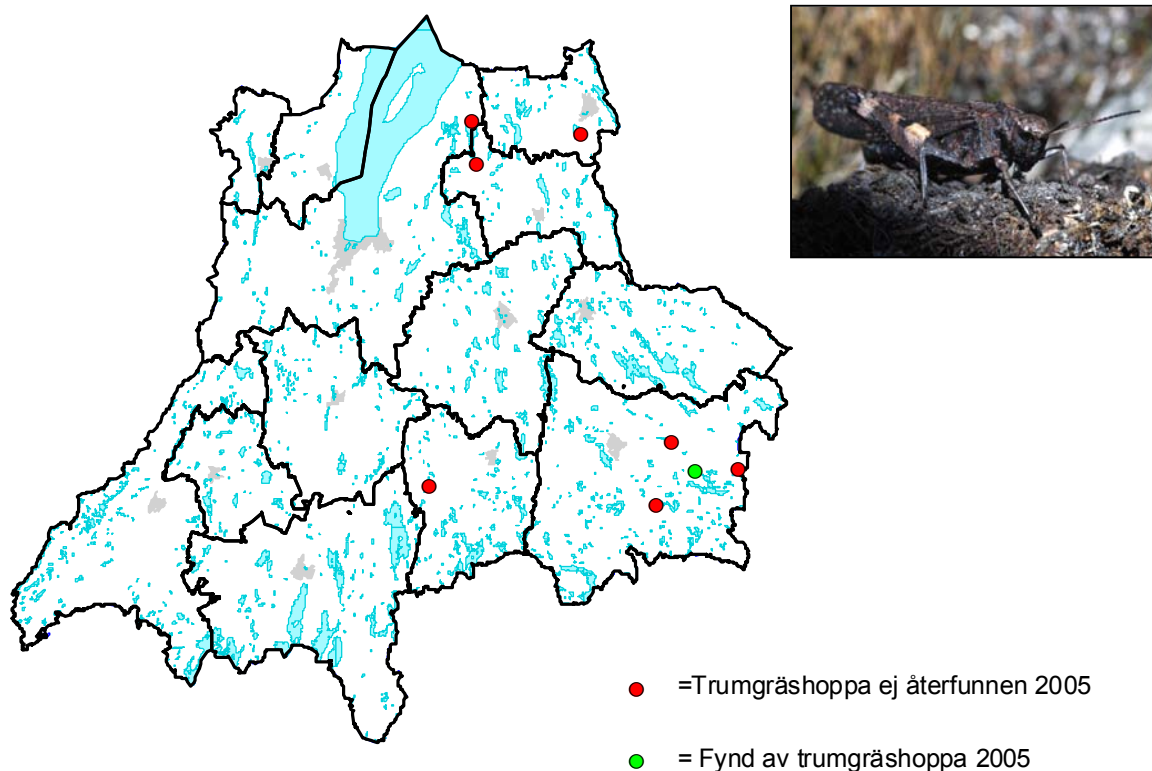
Trumgräshoppa (*Psophus stridulus*) är en stor, mörkt färgad gräshoppa med vallmo-röda flygvingar. Trumgräshoppa som är en av våra största gräshoppor, hör ursprungligen hemma på torra, lättuppvärmda gräsmarker men trivs också i välbetade hagar och slåttermarker med låg växtlighet. Allteftersom dessa miljöer blivit allt säll-

syntare och alltmer isolerade från varandra har trumgräshoppa minskat i antal och man uppskattar att den svenska populationen minskat med upp till 70% under de senaste 70 åren. (Kindvall et al 1993). Trumgräshoppa är listad som starkt hotad (EN) på den svenska rödlistan.

I anslutning till det nationella åtgärdsprogrammet för trumgräshoppa har återinventeringar utförts på samtliga lokaler som arten rapporterats ifrån under 1900- och 2000-talen. Trumgräshoppa har också eftersökts på till synes lämpliga lokaler i anslutning till de gamla förekomstlokalerna. Lokalerna besöktes under gynnsam väderlek (sol och över 20 °C samt svag till måttlig vind) och genomsöktes med hjälp av den så kallade linjetaxeringsmetoden. Vid linjetaxering går man i maklig takt och söker av den aktuella ängsytan i parallella transekter med 2-3 meters mellanrum. På så sätt kan man skrämman eventuella trumgräshoppor och få reda på om arten är närvarande på lokalen.

Fig 11. Denna solexponerade, sydvända sluttning tycks vara en av de viktigaste spelplatserna för trumgräshoppa på Repperda äng. **Foto:** Niklas Johansson.

Fig 12. Aktuella förekomster av trumgräshoppa, *Psophus stridulus*, (grön cirkel) och platser på vilka den ej återfunnits under inventeringarna 2005 (röd cirkel).

Tidigare utbredning i länet

Trumgräshoppan finns rapporterad från 6 lokaler i Jönköpings län under 1900-talet, se fig 13. En 1800-tals uppgift finns också från Örserum i Jönköpings kommun (Artdatabankens hotartsregister).

Fig 13. Kända lokaler med förekomst av trumgräshoppa i Jönköpings län under 1900-talet.

Lokalnamn	Kommun	Senast observerad
Repperda	Vetlanda	2005
Vagnhester	Vetlanda	1989
Skinnskälla	Vetlanda	Sent 1970-tal
Vrigstad	Sävsjö	1949
Säby	Tranås	1940-talet
Boarp	Aneby	Sent 1990-tal
Nye/Mohemmet	Vetlanda	1930-33

Bara kvar i Repperda

Trumgräshoppan noterades endast på en av de inventerade lokalerna. Områdena i anslutning till mer sentida förekomster så som Vagnhester och

Boarp besöktes ett flertal gånger utan att någon trumgräshoppa kunde hittas. Detta trots att lokalerna och flera närliggande ängsmarker tycktes lämpliga för arten. På Repperda äng, där arten noterades, beräknades populationen genom fångst-återfångst till över 190 individer.

Exploatering ett stort hot

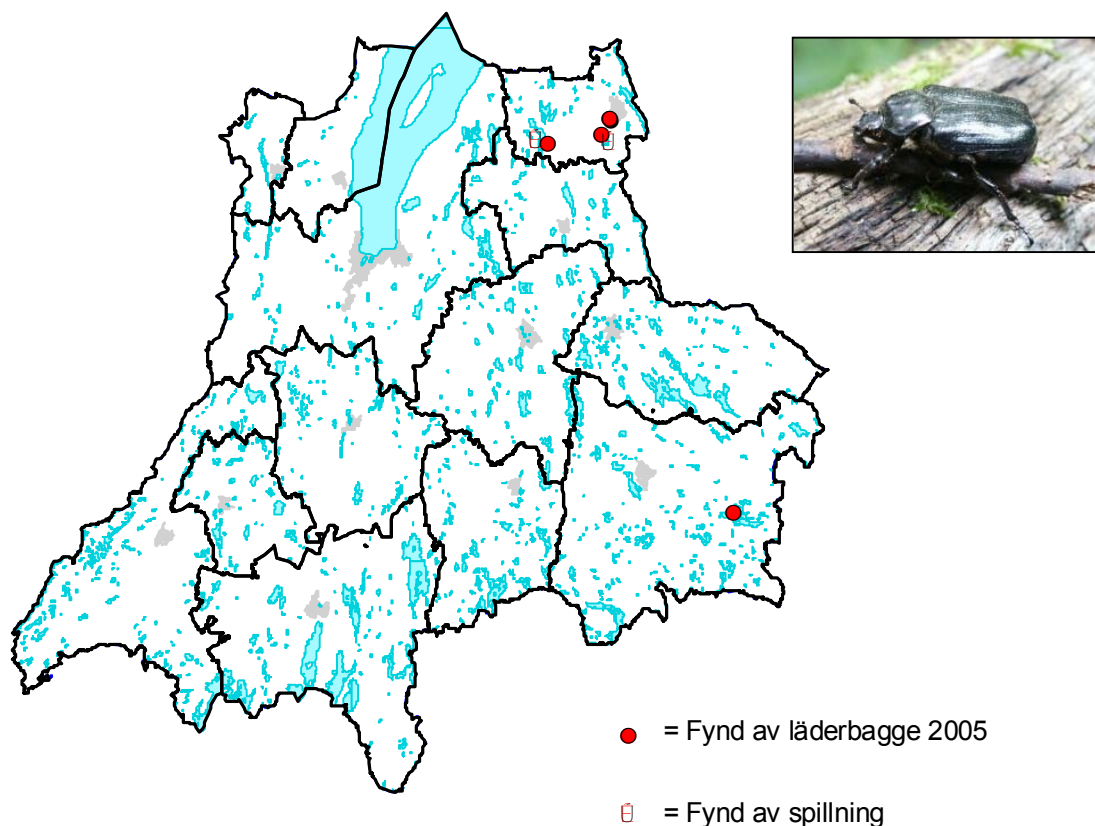
Från att alltså ha varit känd från 7 lokaler under 1900-talet tycks nu trumgräshoppan bara finnas kvar på en enda lokal i Jönköpings län. Trots att de områden där sentida observationer gjorts av trumgräshoppa (Boarp och Vagnhester) fortfarande utgör till synes lämpliga habitat så stod arten inte att finna under årets inventering. De ursprungliga fyndlokaler vid Säby, Vrigstad och Skinnskälla var förstörda genom exploatering. Vrigstad och Säbylokaler genom bebyggelse och Skinnskälla genom skogsplantering. Vagnhester och Boarp bedöms fortfarande vara lämpliga områden för arten även om viss skuggning av uppskjutande alsnår och ungtall troligen

har påverkat de mikroklimatologiska förutsättningarna på Boarpslokalen till det sämre.

Artens status i Repperda var däremot mycket glädjande. Trumgräshoppor påträffades över i stort sett hela den ca 15 hektar stora ängsmarken men inom 5 mindre delområden var tätheterna mycket högre. Dessa delområden var

primärt belägna i vindskyddade sydvända områden med blottade hällar eller grus som uppnådde en tydligt högre temperatur än den mellanliggande extensivt betade ängsmarken där bara ett fåtal trumgräshoppor observerades.

Läderbagge (*Osmoderma eremita*) NT

Fig 14. Förekomst av läderbagge, *Osmoderma eremita* i Jönköpings län. Röd cirkel betecknar fynd av imago (fullbildade skalbaggar) under 2005 och röd stjärna betecknar fynd av läderbaggespillning under 2005

Inventering av läderbagge

Inom ramarna för ett examensarbete av Ellen Flygare, Uppsala universitet, har läderbagge eftersökts på ett tiotal lokaler i länet. Tidigare var denna åtgärdsprogramart bara känd från Botorp i Tranås kommun där fynd av vuxna skalbaggar inte gjorts på nära 10 år. Läderbaggen har primärt eftersökts i områden med uppgifter om fynd av spillning eller fragment eller i områden som ligger i anslutning till kända förekomster i andra län. Imago, det vill säga vuxna individer av läderbagge, noterades på 4 lokaler inklusive den tidigare kända förekomsten vid Botorp. På de övriga tre fyndplatserna, Sundsängen i Skirö, Vetlanda kommun samt Åbonäs och Ekbergsparken i Tranås kommun fanns det sedan tidigare fynd av spillning och fragment. Ett nytt

spillningsfynd gjordes också vid gården Björnklo i Tranås kommun som bara ligger 1 km från Åbonäs, där fynd av vuxna läderbaggar gjorts.

Vädret under inventeringarna var dåligt med för årstiden låga temperaturer. Detta medförde minskad aktivitet bland läderbaggarna vilket inte minst speglades i att endast enstaka imago hittades på varje lokal. Fynd av bara enstaka individer på var och en av de inventerade lokalerna har troligen också en delförklaring i att merparten av populationerna i Jönköpings län är mycket individsvaga.

Fig 15. I denna ek i Ekbergsparken noterades läderbagge under inventeringen. Foto: Ellen Flygare.

Försök med doftämnen

Flera olika metoder användes vid inventeringen efter läderbagge. Arten eftersöktes genom frisök vid lämpliga träd och håligheter och med fallfällor. Fallfällorna placerades i håligheter i träd som ansågs lämpliga för läderbagge. I vissa fall betades fällorna med doftämnen (feromoner) som eventuellt kan ha en attraktionskraft på läderbaggen (Svensson et al 2005).

Fig 16. Läderbaggen fångades bland annat i fallfällor betade med doftämnen (feromoner), här en individ från Ekbergsparken. Notera vialen med doftämnen. Foto: Ellen Flygare.

Tre nya lokaler

Läderbagge hittades alltså på fyra av de inventerade lokalerna. Endast i Ekbergsparken togs läderbagge i en fallfälla betad med feromon. I Botorp och Åbonäs hittades fullbildade läderbaggar genom frisök och i Skirö togs en läderbagge i en fönsterfälla som ingår i en mer omfattande inventering av områdets skalbaggsfauna. Noterbart är att Skirölokalen ligger mycket isolerad mer än 3 mil från närmaste lokal i Fagerhult Kalmar län. Vid Näs i Tranås kommun, där man tidigare hittat spillning av arten, (Antonsson m.fl. 2003) hittades ingen läderbagge under inventeringen, delvis på grund av områdets komplexitet och storlek som gjorde det svårt att inventera området effektivt. På två lokaler, Björnklo och Näs, bara finns fynd av spillning, se karta, fig.14.

Mängden hålträd måste öka

Läderbaggen kräver grova solexponerade och ihåliga lövträd för sin långsiktiga överlevnad. Oftast nyttjas ek men fynd har gjorts i de flesta lövträd (Antonsson m.fl. 2003). I Jönköpings län har spår efter läderbagge hittats i ek, björk och asp med ek som det överlägset vanligaste trädslaget. Några av de hagmarker som läderbaggen idag förekommer i Jönköpings län är i akut behov av restaurering om inte ekarna skall riskera att dö i förtid, utkonkurrerade av mer snabbväxande trädslag som t.ex. gran och björk. Graden av friställningsbehov varierar mellan lokalerna. Botorp är i mycket gott skick, medan Björnklo och Ekbergsparken är kraftigt igenväxta områden som numera mer har karaktären av skogsmark. Åbonäs och Sundsängen är i och med restaureringar mer lämpade för arten än tidigare. Ytterligare röjningar är ändå nödvändiga för att höja områdenas potential som miljö för hålträdslevande insekter.

Ekoxe (*Lucanus cervus*) NT

Fig 17. Hona av ekoxe (*Lucanus cervus*) vid Torpa ekhage i Vetlanda kommun 2005. Arten har länge trots vara utgången ur länet men fyndet av flera vuxna ekoxar i Torpa och uppgifter om flera sentida fynd (2003) i det närbelägna Skirö, ger ändå arten ett visst hopp att leva kvar i Jönköpings län. **Foto:** Pål Mernelius.

Europas största skalbagge

Den i Sverige fridlysta ekoxen är Europas största skalbagge och skyddad av EU genom det så kallade Natura 2000-nätverket. Ekoxens larver lever av rot och stubbdelar av ek och förekommer främst i områden med gamla grova och döende ekar, där födotillgången är god. Ekoxen är liksom läderbaggen en art som drabbats hårt av bristen på fristående äldre ekar.

Tidigare fynd av ekoxe i Jönköpings län finns från Bolmenområdet i Värnamo kommun men tillförlitliga, muntliga uppgifter om fynd från 1960-1980 finns också från ett större område i de östra delarna Vetlanda kommun. De uppgifter som samlats in vittnar om ett historiskt förekomstområde som omfattar Slättåkra, Skirö, Torpa, Repperda, Stenberga, Loaklev och Kvills-

fors, beläget inom ett relativt lövträdsrikt område med för länet gynnsamt klimat.

Uppgifter om helt aktuella fynd av ekoxe finns från Torpa (2002) och Skirö (2002-2003). I juni 2005 inkom ett foto av en ekoxehane som tagits på en veranda i Torpa. Vid besök på lokalen en vecka senare noterades även en äggläggande hona på en stormfälld ek.

När det gäller bevarandeåtgärder på Torpalokalen har markägaren visat stor förståelse och har i samråd med Länsstyrelsen avsatt flera ”ekoxeträd” som till vintern kommer att prepareras för att orsaka savflöden. Just savflöden utgör en naturlig mötesplats för vuxna ekoxar som söker sig dit för att proviantera.

Fig 18. En av ekjättarna i Torpa. Områdets trädvärden är ännu inte undersökta men är troligen högst skyddsvärda.
Foto: Pål Mermelius.

Fig 19. Snart ett minne blott? Hane av ekoxe vid Torpa 2005. Förhoppningsvis lever arten även kvar i det närbelägna Skirö, men frågan är om inte denna imponerande skalbagge snart är försvunnen från länet för alltid.
Foto: Daniel Karelid.

Osäker framtid

Fyndet av ekoxe i Torpa i kombination med stöd till berörda markägare väcker visst hopp om att behålla arten i länet. Men samtidigt uppvisar arten en kraftig tillbakagång i ett område där den för bara 50 år sedan betraktades som vanlig. Torpa ligger relativt isolerat mitt i en omgivande granskog och avståndet till närmaste ekhage är idag troligen för stort för att ekoxen skall kunna sprida sig till närliggande områden med äldre fristående ekar. Under sommaren 2006 kommer ett mer riktat eftersök ske i Skirö för att avgöra om ekoxen fortfarande finns kvar i detta område. Om arten kunde återfinnas i Skiröområdet skulle framtidsutsikterna vara bättre eftersom detta område hyser flera lämpliga ekhagar inom lämpligt spridningsavstånd.

Dagfjärilar

Flera fynd av dagfjärilar har gjorts som kompletterar förra årets rapport "Hotade dagaktiva fjärilar i Jönköpings län" (Johansson 2004). Jönköpings län berörs av två nya rödlistade dagfjärilsarter; Violettkantad guldvinge, (*Lycaena hippotoe*), och ängsnätfjäril, (*Melitaea cinxia*), båda listade som missgynnade (NT). Ängsnätfjärilen noterades på fyra lokaler i Tranås och Jönköpings kommuner under 2004. Violettkantad guldvinge har noterats som relativt allmänt förekommande i Tranås och Aneby kommuner under 2004 och nu noterades den också i den östra delen av Vetlanda kommun i Stenbergas socken (Roger Karlsson i brev). Dessutom har ytterligare två lokaler för sotnätfjäril (*Melitaea diamina*) NT, hittats i Tranås kommun vid Ekeberg och Säby kyrka. Dessa fynd, tillsammans med fynden 2004, visar att arten har ett starkare fäste i området än vad som tidigare antagits.

När det gäller mindre blåvinge (*Cupido minimus*) NT, har flera nya fynd gjorts framför allt i trakten av Forserum i Nässjö kommun. Nya fynd i trakten av Virserum (Roger Karlsson muntl.) i Kalmar län indikerar att arten kan ha ett tidigare okänt utbredningsområde i gränstrakterna mellan Kalmar och Jönköpings län.

Fig 20. Violettkantad guldvinge har tillkommit på den nya svenska rödlistan som missgynnad, NT. **Foto:** Mattias Lange

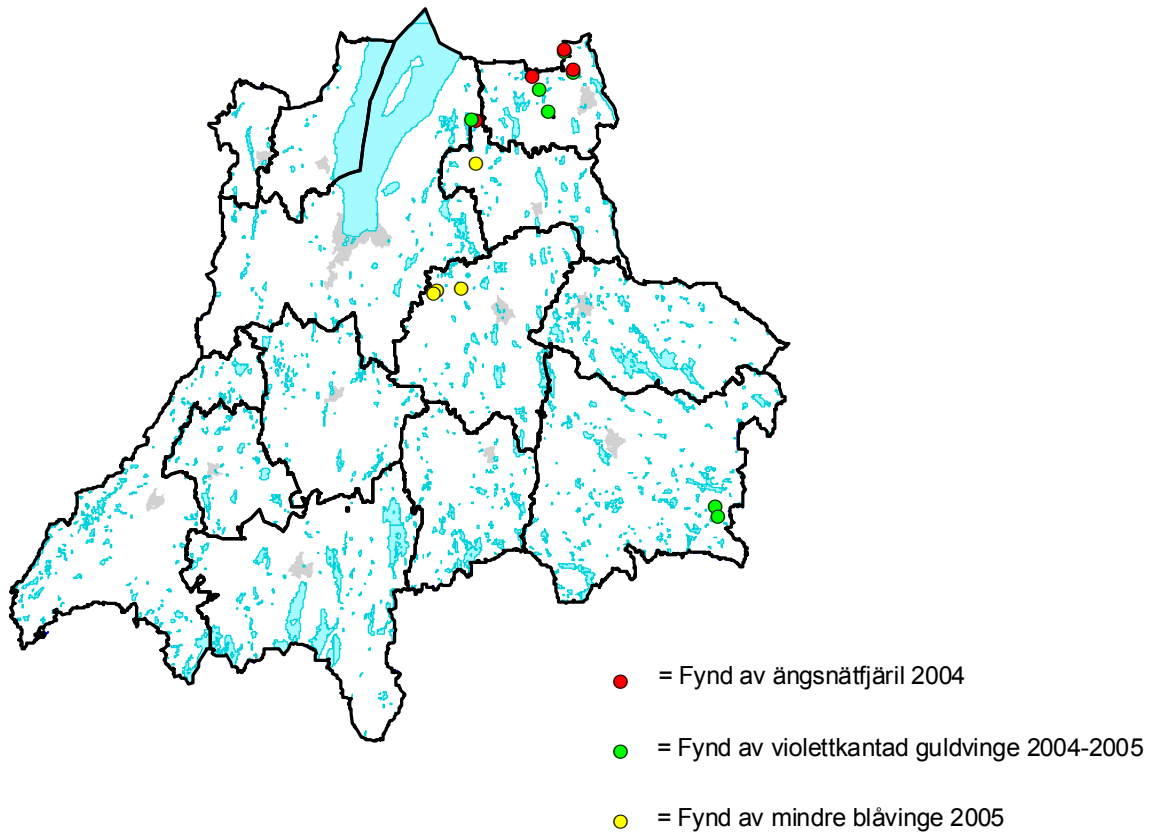

Fig 21. Mindre blåvinge har visat sig ha en mycket större utbredning i regionen än vad som tidigare antagits. **Foto:** Mattias Lange

Den sydliga populationen av svartfläckig glanssmygare (*Carterocephalus silvicolus*) LC som tidigare noterats i Kalmar län har i år också noterats på flera platser i Stenbergatrakten. Den bör finnas på fler platser i det lövrika omväxlande landskapet kring Saljen. Körsbärsfuks (*Nymphalis polychloros*) LC som glädjande nog strukits från rödlistan, tycks stärka sin status i länet. En ny individrik population upptäcktes under sensommaren kring Vallby säteri i Vetlanda kommun. Arten har bosatt sig på flera håll i de östra delarna av Vetlanda kommun.

Fig 22. Ängsnätfjärilen har minskat mycket kraftigt i Svealand men förekommer fortfarande sällsynt i de nordöstra delarna av Jönköpings län på torra, blomrika ängsmarker. **Foto:** Mattias Lange

Fig 23. Nyare fynd av de rödlistade dagfjärilsarterna ängsnätfjäril (röd punkt), violettkantad guldvinge (grön punkt) och mindre blåvinge (gul punkt) i Jönköpings län.

Fig 24. Körsbärsfuksen fanns i mitten av 1980-talet bara inom vissa begränsade områden på Öland men har sedan dess expanderat kraftigt och är därför struken från den nya rödlistan. Arten är knuten till park eller skogsmiljöer med alm (*Ulmus glabra*). **Foto:** Mattias Lange

Slutord

Många av de uppgifter som redovisas i denna rapport pekar entydigt på att Jönköpings län är på väg att förlora ett stort antal arter vars bevarande är av nationellt intresse. Inventeringar visar att arter som trumgräshoppa och ekoxe är mycket nära ett regionalt utdöende då de bara är kända från en enda lokal i Jönköpings län. Att läderbaggen, väddsandbiet och flera rödlistade dagfjärilar hittats på flera nya lokaler är glädjande men det är svårt att bortse från det faktum att arterna troligen har gått mycket starkt tillbaka och att merparten av lokalerna är för små för att arterna skall överleva på lång sikt. Samtidigt pekar återfynden på att många hotade och sällsynta arter fortfarande lever kvar i områden som tidigare inte inventerats. Förekomsten av samtliga av de sex rödlistade bastardsvärmarna i Saljenområdet indikerar att dessa marker lyckats bevara en unik mångfald knuten till blomrika ängsmarker.

Tack

Stort tack till Roger Karlsson som bidragit med en stor del av de uppgifter som redovisas i denna rapport. Tack också till Mikael Sörensson för rapport om fynd av Väddsandbi i Värnamo. Tack till Ellen Flygare för att preliminär inblick i inventeringsresultatet för läderbagge. Margareta Edqvist tackas för att ha noterat klubbpröad bastardsvärmare på Repperda äng. Tack också till Daniel Karelid för vidareförmedling av fynduppgifter om ekoxe i Torpa. Pål Mernelius, Mattias Lange och Ellen Flygare tackas för att ha bidragit med vackra bilder. Henrick Blank och Yvonne Liliegren tackas för korrektur och synpunkter på rapporten.

Referenser

Andersson, L. & Appelqvist, T. 1987. Naturen inom Skillingaryds skjutfält, Vaggeryds kommun. Länsstyrelsen i Jönköpings län, Naturvårdsenheten, Jönköping.

Antonsson, K., Hedin, J., Jansson, N., Nilsson, S.G. & Ranius, T. 2003. Läderbaggens (*Osmoderma eremita*) förekomst i Sverige. Entomologisk tidskrift vol. 124 s. 225-240.

Blank, H. 2005. Hotade arter i Jönköpings län 2004/05-planering och genomförande av åtgärder. Länsstyrelsen i Jönköpings län. Meddelande Nr. 2005:24

Gärdenfors, U. (red) 2005. Rödlistade arter i Sverige 2005, The 2005 Red List of Swedish Species. ArtDatabanken.

Jonsson, P. 2004. Östra Vätterbranternas naturvärden- arter miljöer och dellandskap. Länsstyrelsen i Jönköpings län, meddelande 2004:35.

Johansson, N. 2004. Hotade dagaktiva fjärilar i Jönköpings län. Länsstyrelsen i Jönköpings län. Meddelande nr. 2004:40.

Kindvall, O., Jansson, N. & De Jong, J. 1993. Trumgräshoppan- en art på fallrepet. Entomologisk tidskrift vol. 144 s. 121-131.

Lagerberg, T. 1911. Anteckningar till Sveriges macrolepidoperfauna. Entomologisk tidskrift 1911. s.13-42

von Porat, C. O. 1913. Fjärilsfynd- mest från Jönköpingstrakten. Entomologisk tidskrift 1913. s.79-103

Lindgren, L. A. H. 1947. Anteckningar om insektfaunan på Småländska höglandet vid Tranås. Entomologisk tidskrift 68. s. 125-126

Pettersson, J. Ljunggren, R. Kronblad, W. & Johansson, N. 2005. Solgenområdet- inventering av lavar tickor och vedlevande skalbaggar. Eksjö naturskyddsförening och Länsstyrelsen i Jönköpings län. Meddelande 2005:05.

Svensson, G. P., Larsson, M. C. & Hedin, J. 2005. Feromoner i naturvårdens tjänst: inventering av sällsynta vedlevande skalbaggar med hjälp av dofter. Entomologisk tidskrift vol. 126, s. 109-117.